

Nattberget/Jijjavárrie/Ijjavárre

Preliminär rapport över dokumentation av kulturspår,
Älvsby sn, Norrbotten

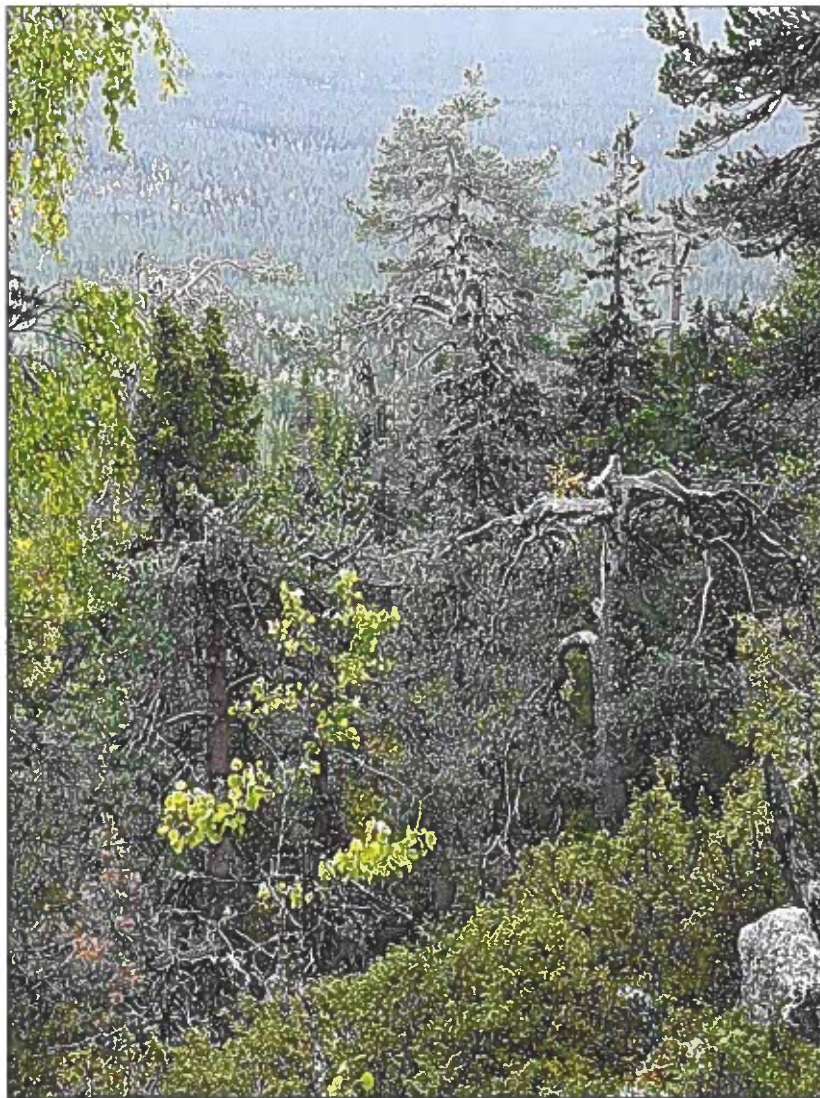
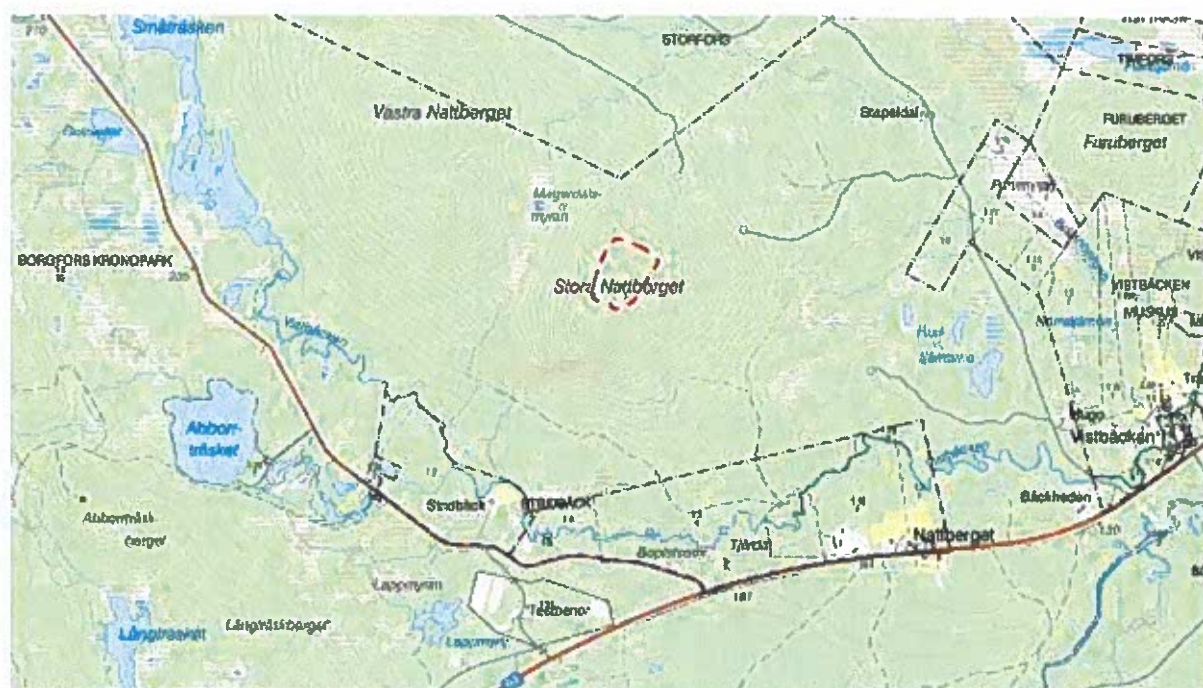

Foto Ingela Bergman

Ingela Bergman
Silvermuseet
Rapport 2019

Bakgrund

Som ett led i Silvermuseets pågående pilotprojekt med arbetstiteln "Sambruk i gränsland" besiktigades ett område på krönet av Nattberget, Älvsby sn. Besiktningen genomfördes med anledning av information av Monika Norén, Muskus, om att det i området finns kulturlämningar i form av liggande hönor, bläckade träd samt en möjlig offerplats. Vid besöket den 18:e september 2019 deltog, förutom uppgiftslämnaren, även Dan Lundberg, Lappurträsk, samt Olle Zackrisson och Ingela Bergman, båda vid Silvermuseet.

Figur 1. Översiktsskarta över Nattberget (Jijjavárrie/Ijjavárre). ©Lantmäteriet 2018, dnr I2018/00073. Det besökta området markeras med röd streckad linje.

Beskrivning

Området omfattar Nattbergets högsta partier, ca 450 m över havet och däröver. Nattbergets högsta punkt är belägen 458 m ö h. koordinater anges i Sweref.

1. Tall med 3 bläckor (72 98 245/74 76 51 ± 4 m). Bläcka nr 1 är orienterad mot N och 0,4 m l och 0,06 m br. Bläckans övre kant är belägen 1,05 ovan mark. Bläckan är delvis invallad, men årtalet 1861 samt initialerna MHL kan utläsas (ngt osäker uttolkning). Bläcka nr 2 två är orienterad mot V och mäter 0,3 x 0,10 m. Bläcka nr 3 är orienterad mot Ö och mäter 0,3 x 0,05 m. Bläckorna 2 och 3 har huggits in på samma höjd ovan mark som bläcka nr 1.
2. Tall med 4 bläckor (72 98 201/74 76 82 ± 7 m). Bläcka nr 1 är orienterad mot N och 0,3 x 0,06 m stor. Bläckans övre kant är belägen 1,1 m ovan mark. Bläcka nr 2 mäter 0,4 x 0,03 m och är orienterad mot V. Den är invallad, men med synliga rist i en liggande vinkel. Bläcka nr

3 mäter 0,5 m l, är orienterad mot Ö och är i huvudsak invallad samt infekterad med tallkräfta. Bläcka nr 4 mäter 0,4 m och är helt invallad. Samtliga fyra bläckor har huggits på samma höjd ovan mark.

Bild 2. Dan Lundberg, Olle Zackrisson och Monika Norén vid träd nr 2. Foto Ingela Bergman.

3. Tall med 2 bläckor (72 98 215/74 75 82 ± 4 m). Bläcka nr 1 mäter 0,3 x 0,02 m och är orienterad mot N. Bläckans övre kant är belägen 1,15 m ovan mark. Bläcka nr 2 mäter 0,35 x 0,02 m och har möjligen ett rist. Enligt Olle Z. är bläcka nr 2 äldst och höggs när trädet var ca. 150 år gammalt. Bläcka nr 1 härrör sannolikt från 1800-talets slut.

Enligt Olle Zackrissons bedömning är tallarna 300- 500 år gamla.

4. Tall med en bläcka (72 98 173/ 74 75 73 ± 5 m). Bläckan, som mäter 0,14 x 0,05 m är orienterad mot N och dess övre del är belägen 1,35 m ovan mark. Bläckan har formen av en halvcirkel och i dess mitt syns två rist/hugg.
5. Plats för stenring (72 98 201/ 74 75 81 ± 3 m). Enligt Dan Lundberg fanns på platsen tidigare en oval ring av stenar, ca. 1,8 x 1,2 m (Ö-V), men i samband med att Nattberget ingått som en besökspunkt inom ramen för konceptet "Top of Älvsbyn", har huvuddelen av stenarna avlägsnats för att ingå i ett toppröse. Några stenar kvarstår i sina ursprungliga lägen

och på den kala berghällen syns avtryck/spår av de stenar som avlägsnats. Spåren består av ytor utan den lavbeväxning som i övrigt täcker hällen. Vid besöket konstaterades vid sondning en fyllning, liknande s k härdfyllning, 0,01-0,03 m tj och bestående av kol och fett. Dan Lundberg har för några år sedan fotograferat stenringen. Fotografiet visar anläggningen i sin fulla utsträckning tillsammans med en tumstock. Det är fullt möjligt att, med ledning av fotografiet och spåren på hällen, rekonstruera stenringen. Anläggningen ansluter till den samiska traditionen av stensatta och cirkelformade offerringar (Huggert, Anders, 2000). Ernst Manker (1957: 217) omnämner Jijjavare/Nattberget som en samisk offerplats och relaterar uppgifter om att där ska ha stått en gammal tall med många bläckor till vilken samerna offrade. Tallen höggs ned under 1880-talet. Monika Norén har av sin farfar fått veta att när han skjutsade "Fru Bengtsson" (Dagny Skailes mor eller farmor) med häst och hon fick syn Nattberget, utropade hon: O, heliga Nattberget!

Bild nr 3 och 4. Dan Lundberg och Olle Zackrisson betraktar platsen för stenringen. Några kvarvarande stenar har rubbats ur sina lägen och deras ursprungliga lägen avtecknar sig som lavfria ytor på berghällen. Till höger syns det röse som byggts av stenringens stenar
Foto Ingela Bergman.

6. Upplagd sten/röse (72 997 860/ 74 73 96 ± 5 m). Stenen mäter ca. 1 x 0,6 x 0,6 m och stötts av ett flertal mindre stödstenar.
7. Röse (72 97 764/ 74 74 01 ± 3 m). Röset är beläget på berghäll och uppbyggt av 5 stenar, 0,15- 0,5 m stora.

8. Uppallad sten/ liggande höna (72 97 754/ 74 73 39 ± 4 m). Överliggaren mäter 0,5 x 0,4 x 0,3 m.
9. Uppallad sten/ liggande höna (72 97 735/ 74 73 73 ± 4 m). Överliggaren mäter 0,8 x 0,35 x 0,3 m.
10. Liggande höna (72 97 630/ 74 72 64 ± 4 m) med två underliggare och en fast stödpunkt. Överliggaren mäter 0,8 x 0,6 0,5 m och underliggarna är 0,1 – 0,2 m stora.
11. Upprest sten (72 97 614/ 74 72 47 ± 3 m). Stenen mäter 1,1 x 0,7 x 0,6 m.
12. Liggande höna (72 97 627/ 74 72 30 ± 4 m) md tre underliggare. Överliggaren mäter 1,4 x 1,4 x 1,2 m och underliggarna är 0,15 – 0,2 m stora.
13. Möjlig liggande höna (72 97 605/ 74 71 81 ± 4 m) med fem underliggare. Överliggaren (?) mäter 1,4 x 1,4 x 0,9 m och underliggarna är 0,1 – 0,15 m stora.
14. Liggande höna (72 97 590/ 74 71 78 ± 4 m) med tre underliggare. Överliggaren mäter 1,5 x 1,2 x 0,8 m, två underliggarna är 0, 1 – 0,15 och den tredje är 0,3 m stor.

Bild 5 och 6. Bläcka med rist, träd nr 1. Foto Ingela Bergman.

15. Möjlig liggande höna (72 97 635/ 74 71 72 ± 4 m) med ursprungligen tre underliggare. Överliggaren (?) mäter 1,5 x 0,8 x 0,8 m och underliggarna är 0,3 – 0,4 m stora. Hönan (?) har sannolikt pallats upp av tre stenar, men förskjutits för att idag vila endast på en stödsten. Hönan (?) är belägen på sluttande berghäll.

Bild 7. Träd nr 3. Foto Ingela Bergman.

Sammanfattning

I området finns gammal tallskog med träd som är upp till 500 år gamla och därtill ett stort antal lågor av hög ålder. Brandljud konstaterades i ett antal döda och levande träd. Inga spår av den av Manker omtalade offertallen kunde noteras, vare sig i form av en kvarstående stubbe eller låga. Mot bakgrund av storleken och utseendet på den stenring som anlagts vid bergets högsta punkt kan anläggningen med stor sannolikhet tolkas som en offerplats. Tolkningen försvåras dock av det faktum att anläggningen är svårt skadad. De bläckade träden bildar en böjd linje och avviker därmed från typiska skattelandsmarkörer. I regel angavs skattelands utsträckning och gränser med ett antal strategiska punkter, snarare än linjer (Bergman, 2011). Det kan dock inte uteslutas att bläckorna sammanhänger med någon form av gränsmarkering. De korta avstånden mellan de bläckade träden i kombination med ett i hög grad öppet landskap, utesluter att bläckorna utgjort ledmarkörer.

Tillsammans med det stora antalet rösen, liggande hönor och uppresta stenar/block, pekar de bläckade träden på att området tillskrivits en särskild status. Mot bakgrund av de muntliga uppgifter som anger att området utgjort en samisk offerplats, får de olika markörerna tolkas i kontexten av en helig plats. Området bör därför skyddas.

Bild 8 och 9. Bläcka i träd nr 4.
Foto Ingela Bergman.

Litteratur:

Bergman, Ingela. 2011. Kulturspår i träd. Anvarat 1. Silvermuseet.

Huggert, Anders. 2000. A church at Lyckselet and a sacrificial site on Altarberget – the two worlds of the Saami. Acta Borealiavol. 51:51-75.

Manker, Ernst. 1957. Lapparnas heliga ställen. Kultplatser och offerkult i belysning av Nordiska museets och landsantikvariernas fältundersökningar. Acta Lapponica XIII. Nordiska museet.

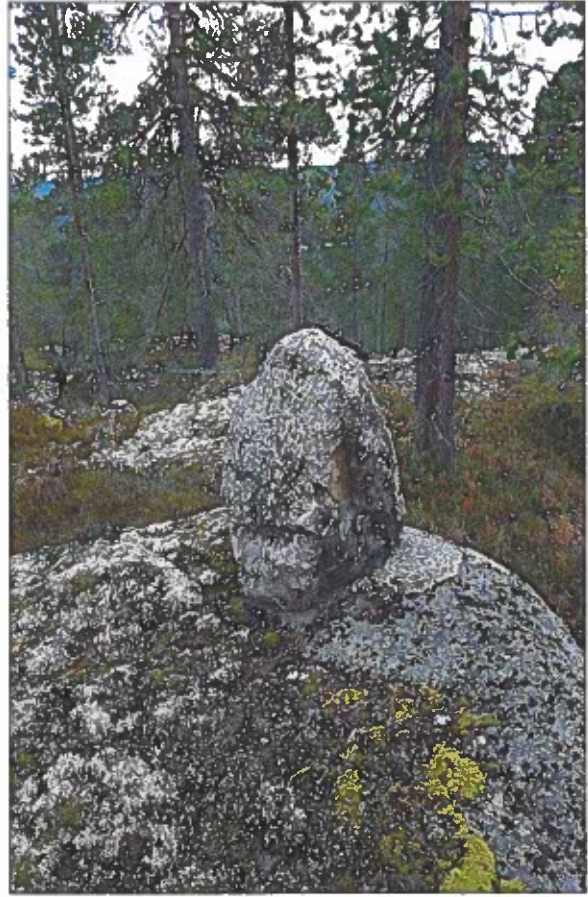
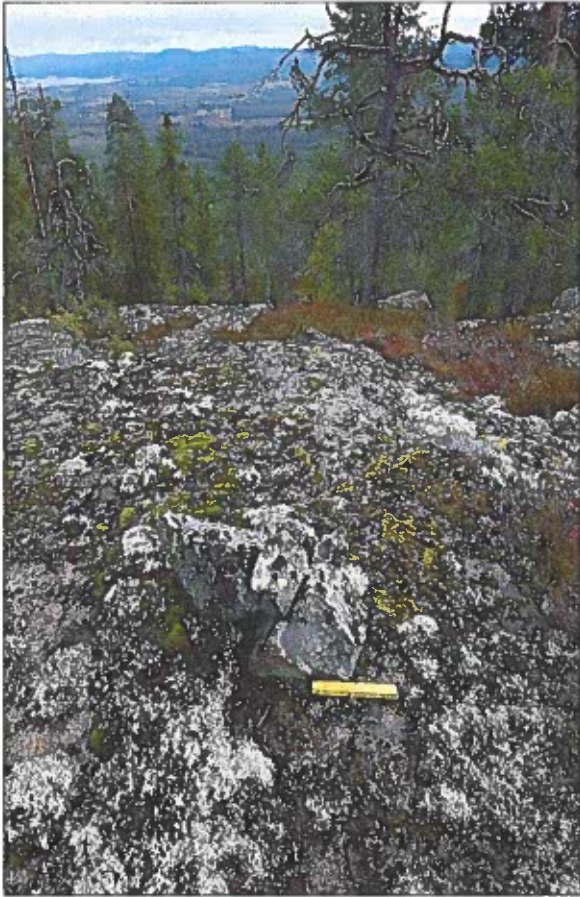

Bild 10 och 11. Röse nr 6 samt uppställd sten (nr 11). Foto Ingela Bergman.